

TASARIMLARIN 554 SAYILI TASARIM KARARNAMESİ VE FİKİR-SANAT ESERLERİ KANUNU ÇERÇEVESİNDE KORUNMASI

Ayşe Saadet ARIKAN*

GİRİŞ

Tasarım, gıda maddelerinin şeklinden insan ihtiyaçlarını karşılayan diğer her türlü eşyanın, göze ve diğer duyu organlarına hitabeden haricî özelliklerini ifade eden bir kavramdır. Endüstrileşmenin doğal sonucu olarak eşyanın bu haricî özelliklerine atfedilen ekonomik değer, anılan özelliklerin ortaya çıkmasında harcanan fikrî emeğin ve yapılan malî yatırımın korunmasını gündeme getirmektedir. Koruma açısından dünyadaki uygulamaya bakılacak olursa;

- Özel tasarım kanunları,
- Haksız rekabet ile ilgili düzenlemeler,
- Fikrî haklar ile ilgili kanunlar

doğrudan koruma sağlayan hukukî araçlar arasında bulunmaktadır.

Türkiye, daha önce Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve Haksız Rekabet hükümlerine göre koruduğu tasarımları 26 Haziran 1995 tarihinde yürürlüğe giren 554 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile hukukî açıdan¹ tescil esasına dayalı özel bir düzenleme çerçevesinde korumaya başlamıştır.

Haksız rekabet hükümleri bir kenara bırakılacak olursa tasarımları özel olarak koruyan bu iki yasal düzenlemenin, yani 1995 yılında kısmen değiştirilen 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve 554 Sayılı KHK'nin, yakından incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

Konu, her iki mevzuatın kapsamına girecek nitelikteki tasarımlar açısından önem taşımaktadır. Bu özellikteki bir tasarımın sahibi :

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nu tercih etmesi halinde hiçbir tescil işlemine gerek kalmadan kural olarak² yaşam süresine ek olarak 70 yıllık bir süreden ya-

* Hakim, Adalet Bakanlığı A.T. Koordinasyon Dairesi.

1 Cezaî açıdan koruma, bu konuda 7 Kasım 1995 tarihli RG'de yayımlanan Kanuna bırakılmıştır.

2 Küçük el işleri ve küçük sanat eserleri açısından koruma süresi, *aleniyet* tarihinden itibaren 70 yıldır. Bkz. FSEK, Madde 29.

rarlanırken; 554 Sayılı KHK çerçevesinde tescil ettirmek durumunda kaldığı tasarımı için 25 yıllık bir korumadan yararlanmaktadır.

– Cezaî hükümler açısından ise sadece FSEK korumasını tercih etmiş (tasarımını tescil ettirmemiş) bir hak sahibinin tasarımına tecavüz halinde, duruma göre³, 3 aydan 3 yıla kadar hapis ve 300 milyon liradan 600 milyon liraya kadar ağır para cezası verebilecek iken; tescilli tasarımlar halinde bu süre ve miktarlar duruma göre⁴, 1 yıldan 4 yıla kadar hapis ve 300 milyon liradan 1 milyar TL'na kadar ağır para cezası alabilecektir.

Bu çalışmada her iki düzenlemede yer alan :

- Tasarım kavramı,
- Koruma şartları,
- Hak sahipliği kavramı,
- Hak sahibinin yetkileri,
- Yetkinin sınırlandırıldığı durumlar,
- Koruma süresi,
- Hükümsüzlük halleri,
- Koruma açısından hak sahibine tanınan araçlar ve
- Görevli mahkeme

karşılaştırmalı bir yaklaşım ile ele alınmakta ve tasarım hakkı sahibine önerileri içeren bir değerlendirme yapılmaktadır.

I- TASARIM KAVRAMI

Tasarım kavramı sözlüklerde⁵ “**tasarımlama işi ya da tasarımlanan biçim**” olarak tanımlanmaktadır. Tasarımlamak (veya tasarlamak) ise daha sonra uygulanacak bir şeyin zihinde hazırlanması, plânlanması eylemi olarak nitelendirilmektedir.

Tasarım kavramının Türk mevzuatında ilk hukukî tanımının, Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkındaki **554 sayılı KHK**'de⁶ yapıldığı görülmektedir. KHK,

3 Bkz. FSEK. 72 ve 73. maddeler.

4 Bkz. 554 sayılı KHK'ye 4128 sayılı Kanun'la ekli 48/A maddesi.

5 Bkz. Türk Dil Kurumu Sözlüğü.

6 26.6.1995 günlü R.G.'de yayımlanarak yürürlüğe iren KHK'nin 3. maddesi.

bir ürünün esneklik, çizgi, renk, doku, şekil gibi insan duyuları ile algılanabilen unsur ve özelliklerinin oluşturduğu **bütünün** tasarım olduğunu vurgulamaktadır.⁷ Tanımda geçen ürün kapsamına sadece endüstriyel yolla üretilen ürünler değil fakat elle üretilen ürünler de girmektedir.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) ise⁸ tasarımın tanımını yapmamış ancak bu kavrama, Kanun'un genel koruma kapsamındaki **eser** türlerinin sayıldığı iki maddede değinmiştir. Bunlar, ilim ve edebiyat eserleri ile ilgili 2. maddenin 3. bendi ve güzel sanat eserleri hakkındaki 4. maddedir.

FSEK'nun 2/3. maddesinde "endüstri tasarım ve proje"lerinden; 4. maddede ise "tekstil ve moda tasarımları"ndan, "endüstriyel model ve resim"lerden söz edilmektedir. Kanun'da ve gerekçesinde tanım yapılmadığından bu maddelerde kullanılan tasarım sözcüğünün, anılan maddelerin kapsamı, amacı, 554 sayılı KHK ile, tasarımın sözlük anlamının dikkate alınarak yorumlanması gerekmektedir. Bu açıklamaların ışığı altında madde 2/3. bendde sayılan eserler (mimarî maketler dışında), daha sonra uygulanacak yani üç boyutlu hale getirilecek eserlerin **iki boyutlu çizimleri, projeleri, planlarıdır**. Kanun, "tasarım ve projeleri" sözcüklerini birbirinden ayrılmayacak bir kalıp olarak kullanmaktadır. Örneğin **mimarlık** tasarım ve projesi; **çevre** tasarım ve projesi; **sahne** tasarım ve projesi gibi. Çevre tasarım ve projesi ile peyzaj (bahçe) mimarisinin plânını, çizimini; sahne tasarım ve projesi ile sahne eserlerinin koreografik çizimlerini ifade etmeye çalışan Kanun, **endüstri** tasarım ve projesi ile ne demek istemiştir? Burada kastedilen acaba 554 sayılı KHK kapsamına giren endüstri **ürünlerinin** çizimleri midir? Yoksa endüstri sözcüğü ile endüstriyel üretimin yapıldığı alanları ve dolayısı ile bu alanlar ile ilgili plân ve çizimler mi kastedilmektedir? İlkinin söylenmek istendiğinin kabul edilmesi halinde, "**çevre** ve **sahne** tasarım ve projelerinin" neden tekrar edildiği sorulabilir. Zira 554 sayılı KHK anlamındaki endüstriyel ürün⁹ tâbiri, çevre ve sahne tasarımlarını da kapsamaktadır. Bu durumda geriye endüstriyel alanlar ile ilgili plân ve çizimlerin kastedildiğine ilişkin ikinci yaklaşımın ifade edilmek istendiği ihtimali kalmaktadır.¹⁰

7 Tanım, A.T.'nin bu konuda 1993 yılında hazırlanan Direktif Tasarısı esas alınarak yapılmış ve madde metninde olmamakla birlikte gerekçede yer alan "insan duyuları ile algılanabilen" ifadesi KHK'de madde metnine alınmıştır. Özellikle tasarım uzmanlarının savunduğu bu tanım şekline, Avrupa Parlamentosu karşı çıkmaktadır. Parlamento, Maastricht Anlaşması çerçevesinde kendisine tanınan ortak yasama usulü gereğince gerçekleşen ilk incelemesinde (bkz. O.J.C. 287, 30.10.1995 sh. 157), tasarımın insan duyuları içinde *göze* hitabeden özelliğinin önemli olduğunu, bu hususun tanımda vurgulanması gereğine işaret etmiştir.

8 Kanun, 7.6.1995 gün ve 4410 sayılı Kanun'la değiştirilmiştir.

9 Bkz. KHK 3. maddesindeki ürün tanımı.

10 (FSEK) ile ilgili olarak hazırlanacak tasarıda bu bendin yeniden gözden geçirilmesi yerinde olacaktır.

FSEK'nun 4. maddesi¹¹ aslında 554 sayılı KHK kapsamına girebilecek tasarımlardan hangilerinin ayrıca güzel sanat eseri olarak da korunabileceğini saymaktadır. Bu fikrin ifade edildiği 4. maddenin ikinci paragrafında Kanun, "endüstriyel model ve resim" tabirini kullanmıştır. Bu açıklamaların ışığı altında FSEK'nun, tasarım kavramı için "endüstriyel model ve resim"¹² tabirini tercih ettiği; 2 ve 4. maddelerde geçen "tasarım" sözcüğünü ise sözlük anlamında kullandığı ifade edilebilir.

Tasarım kavramı, uluslararası sözleşmelerde, başlangıçta birkaç şekilde ifade edilirken son zamanlarda artık tek bir kavramda fikir birliği doğmuş bulunmaktadır.

1886 tarihli Bern Sözleşmesi "Tatbiki Sanat Eseri", Endüstriyel Desen ve Model" kavramlarından bahsetmektedir.¹³

1883 tarihli Paris Sözleşmesi ise daha eski tarihli olmakla birlikte "Endüstriyel Tasarım"dan söz etmiştir.¹⁴

Nihayet 1994 yılında imzalanan GATT-1994 TRIPS Anlaşması'nda kavram, desen ve modeli yani iki ve üç boyutlu tasarımları birarada içerecek biçimde "Endüstriyel Tasarım" olarak ifade edilmiştir.¹⁵

Avrupa Birliği (henüz yürürlükte olmayan) Tüzük ve Direktif tasarımlarında kavramı, sadece "Tasarım" sözcüğü ile ifade etmektedir.¹⁶

11 4. madde güzel sanat eserlerini, estetik değere sahip:

1- + desen, gravür, güzel yazı,
+ kazma, oyma, kakma usulü ile maden taş vs. üzerine tesbit edilen eserler,
+ serigrafî

2- heykel, kabartma, oyma,

3- mimarlık eserleri,

4- + el işleri, küçük sanat eserleri,
+ minyatür, süsleme sanat ürünleri,
+ tekstil ve moda tasarımları

5- grafik eserler olarak saymıştır.

12 Model sözcüğü ile üç boyutlu; resim sözcüğü ile desenler gibi iki boyutlu tasarımlar kasteditmektedir.

13 Bkz. Bern Sözleşmesi, madde 2/1 ve 2/7.

14 Paris Sözleşmesi, madde 25 ve 26.

15 TRIPs Anlaşması, madde 25 ve 26.

16 Bkz. Proposal for a Regulation on the Community Design, COM (93) 342 final; Proposal for a Directive on the Legal Protection of Designs, COM (93) 344 final. 554 sayılı KHK'nin hazırlık çalışmaları sırasında büyük oranda bu tasarımlardan esinlenilmiştir. KHK'nin maddelerinde "tasarım"dan söz edilirken, kararnamenin isminde "Endüstriyel Tasarım" tâbiri kullanılmıştır. AB'nin 1991 yılında hazırladığı ilk tasarımı açısından bkz. ARIKAN, A. Saadet: Sınai Tasarımlar, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Dergisi, Haziran 1994, C. XVII, sh. 70-113.

II- KORUMA ŞARTI

1- 554 SAYILI KHK

Tescil esasına dayalı bir koruma öngören KHK’de yukarıdaki tanıma uygun bir tasarımın korunabilmesi için, anılan tasarımın **yeni** ve **ayırt edici** nitelikte olması gerekmektedir.¹⁷ Kümülatif olarak aranan bu şartlardan yenilik, tasarımın **aynısının** (başvuru tarihi itibarı ile) dünyanın hiçbir yerinde yayım, yayın, sergi, satış vs. gibi usuller ile kamuya sunulmamış olmasını ifade etmektedir.¹⁸ Ayırt edici nitelik ise, koruma talep edilen tasarımın, **benzerlerinden** belirgin bir farklılıkta olduğu izlenimi yaratmasıdır.¹⁹ Bu kriter açısından izlenimi esas alınacak kişinin “bilgilenmiş kullanıcı” olduğu vurgulanmıştır.²⁰

KHK, (Paris Sözleşmesi’ne de uygun olarak²¹), tescil edilerek korunan tasarımın uygulandığı ürün üzerinde, bu tescilin bir işaret ile gösterilmesini bir koruma şartı olarak aramamıştır.²²

2- 5846 SAYILI FSEK

FSEK’ndaki korumadan yararlanabilmek için bir tasarımın Kanun’un saydığı “**eser**” gruplarından birine girmesi ve “**orijinal**” olması gerekmektedir.

Kanun orijinalliği, sahibinin özelliklerini taşımak olarak tanımlamaktadır.²³ Bu kriter, pek çok hukuk sisteminde ya kanunda veya Mahkeme içtihatları ile benzer biçimde tanımlanmaktadır. Örneğin Almanya’da “kişisel fikrî yaratımlar”; Hollanda’da “yaratıcı çalışma sonucunda farklılığı ayırt edici olan ya da kişisel özellikleri olan” eserlerin korunmasından söz edilirken; Fransa’da ve İtalya’da “yazarın kişiliğinin izlerini taşımaktan” bahsedilmiştir.²⁴ Kıta Avrupa’sı orijinalliği bu biçimde tanımlarken İn-

17 554 Sayılı KHK, madde 5.

18 Bkz. a.g.K., madde 6.

19 A.g.K., madde 7.; Avrupa Parlamentosu AT Direktif Tasarısından “belirgin” sözcüğünün kaldırılmasını istemektedir. Bkz. O.J.C. 287, 30.10.1995 sh. 198.

20 KHK, bu kişinin tanımını yapmamakla birlikte AT Tüzük ve Direktif Tasarısı’nın gerekçelerinde, anılan kişinin, tasarım konusu ürünün özelliğine göre bazen uzman bir kişi, bazen da orta sınıflara sahip bir tüketici olabileceği ifade edilmiştir.

21 Paris Sözleşmesi, madde 5/D.

22 Ancak, KHK’de 4128 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikte, işaretin kasten, yetkisiz kişi tarafından kaldırılması, ambalaj ve ilanlarda kullanılması suç olarak düzenlenmiş ve yaptırma bağlanmıştır. Bkz. 48/A maddesi.

23 FSEK, madde 1. Ancak madde, bu özelliği orijinal sözcüğünü kullanmadan tanımlamıştır.

24 Kıta Avrupa’sındaki bu orijinallik tanımı için bkz. CERINA, Paolo: The Originality Requirement in the Protection of Databases in Europe and the United States, IIC Vol. 24, No. 5, 1993, sh. 582-586.

giltere orijinallik açısından "taklit edilmemiş olmayı" en önemli unsur olarak almıştır.²⁵ Bu husus "yazarın elinden çıkan eser ile, yazarın zihinsel fikirler dizisi arasında var olan doğrudan nedensellik bağı" olarak da tanımlanmaktadır.²⁶ Amerika Birleşik Devletleri'nde de orijinallik "taklit edilmemiş" olmak olarak algılanmakta, yazarın bizzat kendisinin yarattığı bir eser olduğu sürece sınaî haklar anlamında bir yenilik aranmamaktadır.²⁷

FSEK'nun koruduğu, fikrin orijinalliği değil fakat eserin orijinalliğidir.²⁸

Tasarımın FSEK'nun verdiği korumadan yararlanabilmesi için 2/3 veya 4. maddede sayılan iki eser grubundan birinde yer alması gerekmektedir.

Kanun'un 2/3. maddesinde sayılan ve "ilim ve edebiyat eseri" olarak tanımlanan plân, proje, kroki; mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri; mimarî maketler; endüstri, çevre, sahne tasarım ve projeleri **bedii vasfı olmasa da** tasarım olarak FSEK çerçevesinde korunabilecektir.

Öte yandan Kanun'un 4. maddesinde sayılan desen, gravür, grafik eserler, güzel yazılar, mimarlık eserleri; el işi, küçük sanat eserleri; heykel, kabartma ve oymalar, tekstil ve moda tasarımları, kazma, oyma, kakma usulü ile maden, taş vs. üzerine tesbit edilen eserler, minyatürler ve süsleme sanatı ürünleri ise tasarım olarak FSEK'nun verdiği korumadan yararlanmak istiyorsa muhakkak "**bedii vasıf**" yani **estetik özellikler taşımak** durumundadır.

III- HAK SAHİPLİĞİ

1- 554 SAYILI KHK

Kararname, tasarım hakkının, tasarımı yaratan kişi ve haleflerine ait olduğu ilkesini getirmektedir. Tasarımı yaratan kişilerin birden fazla olması halinde, aralarında özel bir anlaşma yoksa müşterek mülkiyet hükümlerinin uygulanacağı belirtildikten sonra bunun uygulama biçimi, bazı özel durumlar için Kararname'de ayrıca sayılmıştır.²⁹

25 DWORKIN, G.-TAYLOR, R.D: Blackstone's Guide to the Copyright, Design and Patents Act 1988, The Law of Copyright and Related Rights, London 1990, sh. 6.

26 PHILLIPS, J.-FIRTH, A.: Introduction to Intellectual Property, London, Dublin, Edinburgh 1990, sh. 117.

27 MILLER, Arthur, R.-DAVIS, Michael, H: Intellectual Property, Patents, Trademarks and Copyright in a Nutshell, West Publishing Company, 1990, sh. 290-291.

28 Bu husus TRIPs Anlaşması'nın 9/2. maddesinde de açıkça ifade edilmiş ve korumanın fikre değil onun ifade ediliş şekline tahsis edildiği vurgulanmıştır.

29 554 S. KHK madde 13.

Kararname, hizmet ilişkisi içinde memur, işçi ve hizmetli tarafından iş görülürken yaratılan tasarımlarda kural olarak işvereni hak sahibi olarak görürken³⁰ üniversite öğretim elemanları açısından bir istisna getirmiş ve bu kişilerin üniversitedeki çalışmalarını sırasında yarattıkları tasarımlarda hak sahibi olduğunu vurgulamıştır.³¹

Hizmet sözleşmesi dışında kalan işgörmeye sözleşmelerinde ise, aksine bir anlaşma yoksa, hak sahibinin işi veren kişi olduğu kanunî bir karine olarak getirilmiştir.³²

2- 5846 SAYILI FSEK

FSEK'nda da genel kural, tasarım üzerindeki eser hakkının, yaratan (Kanun "meydan getiren" demiştir) kişiye ait olmasıdır.

Sözleşme veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça, FSEK da hizmet ilişkisi sırasında yaratılan tasarımlarda malî hak sahibinin, Kararnamede olduğu gibi işveren olduğunu vurgulamış fakat üniversite öğretim üyeleri açısından bir istisna getirmemiştir.³³

Tasarımı yaratan kişinin birden fazla olması ve ortaya çıkan eserin ayrılmaz bir bütün olması halinde FSEK, KHK'den farklı olarak taraflar arasında iştirak halinde mülkiyet hükümlerinin uygulanacağını öngörmektedir.³⁴

IV- HAK SAHİBİNİN YETKİLERİ

1- 554 SAYILI KHK

Kararnamede açıkça vurgulanmamakla beraber, tasarım hakkı sahibinin yetkilerini malî ve manevî yetkiler olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür.

Malî yetki olarak nitelendirilebilecek olan **kullanma yetkisi** mutlak bir yetki olarak sadece tasarım hakkı sahibine tanınmış ve nelerin kullanma anlamına geldiği Kararnamede açıkça sayılmıştır. Buna göre tasarım konusu ürünü üretmek, piyasaya sürmek, satmak, sözleşme yapmak için icapta bulunmak, ithal etmek, ticarî amaçla kullanmak, veya yukardaki amaçlar için depolamak tasarımın kullanımı anlamına gelecektir.³⁵

30 A.g.K., madde 14. İşin mahiyeti veya sözleşmeden aksinin anlaşılması halinde bu kural uygulanmayacaktır.

31 A.g.K., madde 15. Öğretim üyelerinin bu hakkı kullanım şekilleri maddede sayılmıştır.

32 A.g.K., madde 16.

33 5846 sayılı FSEK madde 8.

34 Bkz. FSEK, madde 10.

35 A.g.K., madde 17 ve 48.

Manevî yetkiler arasında ise hem tasarım sicilinde hem de yayım sırasında **yaratıcı olarak gösterilme hakkı**³⁶ ile kötü üretim ve piyasaya sürme şekli açısından **tasarımın itibarını koruma hakkı**³⁷ bulunmaktadır.

2- 5846 SAYILI FSEK

Kanun, hak sahibinin yetkilerini açıkça malî ve manevî yetkiler olarak iki grupta saymış bulunmaktadır.

A- MALÎ YETKİLER

Kanun, alenileşmiş tasarımlarda hak sahibinin yetkilerinin FSEK'nda sayılan yetkilerden oluştuğunu belirterek, bir yetkinin kullanılmış olmasının diğerini etkilemeyeceğini vurgulamıştır.³⁸

a- İşleme Hakkı³⁹

FSEK kapsamına giren ve 4. madde kapsamındaki güzel sanat eseri niteliğindeki bir tasarımın yine aynı madde kapsamındaki bir diğer güzel sanat eseri şekline dönüştürülmesi **işleme** sayılmakta⁴⁰ olup, bu yetki tasarım hakkı sahibine aittir. Buna göre bir desenin kabartma haline getirilmesi, heykelin desen haline dönüştürülmesi, bunların el işleri ve küçük sanat eserlerinde kullanılması işleme hakkının örnekleri arasında gösterilebilir.

b- Çoğaltma Hakkı⁴¹

Çoğaltma, eserin aslından ikinci ve takibeden kopyaların (suretlerin) çıkarılması anlamını taşımakta olup, bu da sadece eser sahibine tanınmış bir yetkidir. Kanun 7.6.1995 tarihinde yapılan değişiklik ile mimarlık eserlerine ait plan, proje ve krokilerin uygulanmasını çoğaltma saymaktadır. Bu durumda FSEK 2/3. maddesinde sayılan diğer plân ve krokilerin, örneğin sahne ve çevre tasarım ve projelerinin ya da diğer

36 A.g.K., madde 18.

37 A.g.K., madde 54.

38 FSEK., madde 20.

39 FSEK., madde 21.

40 İşlemenin bu anlamda tanımı açısından bkz. FSEK - madde 6/5.

41 FSEK., madde 22.

güzel sanat eserlerinin çizimleri, plânlarının uygulanması çoğaltma sayılmayacak mı sorusu sorulabilir. 22. maddenin, 1995 yılından önceki değiştirilmemiş halinde, sadece mimarlık eserleri değil tüm güzel sanat eserleri ile ilgili plân ve krokiler açıkça sayılmakta idi. Son değişiklikte yapılan bu kapsam daraltması güzel sanat eseri ile ilgili tasarım çizimlerinin uygulanmasının çoğaltma sayılmayacağı gibi oldukça hak-kaniyete aykırı bir sonuç doğurmaktadır.

c- Yayma Hakkı⁴²

FSEK yayma hakkını, eserin ve nüshalarının dağıtılması, kiralanması, satışa çıkarılması, herhangi bir biçimde ticarete konu yapılması ve izin alınmadan çoğaltılan nüshaların ithalatının yasaklanması biçiminde tanımlamıştır. Yurt dışında eser sahibinden izin alınarak çoğaltılmış nüshaların Türkiye'ye getirilmesi halinde Kanun ithal yasağından söz etmemiş ancak bu nüshalar üzerinde yayma ve faydalanma yetkisinin eser sahibine ait olduğunu belirtmiştir. Kanun'un gerekçesinde de bu ifade şekli ile ne demek istediği anlaşılammaktadır. Eğer bu bir ithal yasağı ise neden “.. yurt içine getirilmesi durumunda..” tâbiri kullanılmıştır?⁴³

d- Temsil ve Yayın Hakkı⁴⁴

FSEK kapsamına giren tasarımların doğrudan doğruya veya radyo-TV gibi yayın organları aracılığı ile umuma gösterilmesi ve yayınlanması sadece hak sahibine tanınan bir yetki olup, izin alınmadan yapılan bu eylemleri (Kanun'un tanıdığı istisnalar dışında) tasarım hakkı sahibinin önleme yetkisi bulunmaktadır.

B- MANEVÎ YETKİLER

FSEK, hak sahibinin manevî yetkilerini dört grup altında toplamıştır :

a- Umuma Arz Zaman ve Şeklinin Tayini⁴⁵

FSEK kapsamına giren bir tasarımın umuma arz edilme, yayınlanma zamanı ve tarzını belirleme sadece tasarım hakkı sahibine ait bir yetkidir.

42 FSEK., madde 23.

43 554 sayılı KHK 17. maddesinde, nüshalar açısından hiçbir ayırım yapmaksızın ithal yetkisini, sadece tasarım hakkı sahibine tanımıştır.

44 FSEK, madde 24 ve 25.

45 FSEK, madde 14.

b- Adın Belirtilmesi Yetkisi⁴⁶

Kanun eserin, sahibinin adı ile veya adsız olarak umuma arzı yayınlanması konusunda karar yetkisini eser sahibine tanımış; çoğaltma ve işleme eserlerde, eser sahibinin adının ve bunun bir işleme olduğunun gösterilmesini zorunluluk olarak getirmiştir.

Mimarî eserlerde adın, kalıcı malzeme ile ve görünür bir yere yazılması öngörülmüştür.

c- Eserde Değişiklik Yapılmasını Men⁴⁷

FSEK, tasarım hakkı sahibinin izni olmadıkça eserde değişiklik yapılmasını men etmiştir. Hak sahibi, şeref ve itibarını zedeleyici değişikliklere her zaman karşı çıkma hakkına sahiptir.

d- Eser Sahibinin Zilyet ve Malike Karşı Yetkileri⁴⁸

Eserin tek ve özgün olması durumunda eser sahibi, bazı çalışma ve sergilerde göstermek amacı ile, daha önce elden çıkardığı eserini, malik veya zilyetten (iade etmek üzere) isteme hakkına sahiptir.

FSEK, manevî hakların, mirasçılar tarafından da malî hakların devamı süresince ve herhalde ölümden itibaren 50 yıl kullanılacağını belirtmiştir.⁴⁹

V- YETKİLERİN SINIRLANDIRILMASI

Gerek 554 sayılı KHK, gerek 5846 sayılı FSEK, hangi eylemlerin hak sahibinin yukarıda sayılan yetkilerini ihlâl etmiş sayılmayacağını açık olarak belirtmiştir.

1- 554 SAYILI KHK

Kararnamede sayılan sınırlandırma ya da bir başka deyimle yetkilere getirilen istisna hallerini dört başlık altında saymak mümkündür :

46 FSEK., madde 15.

47 FSEK., madde 16.

48 FSEK., madde 17.

49 FSEK., madde 19. Oysa aşağıda da görüleceği üzere FSEK'nun 27 ve 29. maddelerinde koruma süresi yaşam süresine ilaveten ölümden sonra 70 yıla çıkarılmış bulunmaktadır. 1995 yılında 4110 sayılı Kanun ile yapılan bu değişiklik sırasında, 19. maddede anılan 50 yıllık sürenin de paralel biçimde arttırılmaması, mirasçılarının manevî hakları açısından böyle şaşırtıcı bir farklılığın doğmasına yol açmıştır.

A- Genel İstisna Halleri⁵⁰

Şahsî kullanım çerçevesinde kalan ticarî olmayan fiiller, deney amaçlı fiiller, eğitim amaçlı çoğaltmalar, yabancı ülkede kayıtlı ve geçici olarak Türkiye'ye giren deniz ve hava taşıtlarındaki ekipman ve bunlarla ilgili onarım amaçlı fiiller genel istisna halleri arasındadır.

B- Tamir Amaçlı Kullanım⁵¹

Bileşik bir ürüne bağlı yedek parçalar ile ilgili bu istisna halinde, tamir amacı ile yeniden imalat, orijinal ürünün ilk kez piyasaya sürülmesinden itibaren 3 yıl sonra yapılmış ve menşe konusunda da açıklık getirilmiş ise, tasarım hakkı sahibinin yetkilerinin ihlâli anlamına gelmeyecektir.⁵²

C- Önceki Kullanım⁵³

Kararname, tescil edilmiş bir tasarımın tescil başvurusundan önce, bir başka kişinin tamamen bağımsız bir şekilde aynı tasarımı yaratmış olması hali için, iyi niyetli bu kişiyi koruyucu bir istisna hali öngörmektedir. Buna göre tescilli tasarımın sahibi, iyiniyetli bu kişinin tescilden önce başlayan kullanımını önleyemeyecek ve bu husus sicile kaydedilecektir. Kararname iyiniyetli önceki kullanım sahibinin dikkat etmesi gereken hususları da ayrıca saymıştır.

D- Hakkın Tüketilmesi⁵⁴

Tasarım hakkı sahibi, rızası ile Türkiye'de piyasaya sürülen tasarım konusu ürünler üzerinde, tasarımdan doğan yetkilerini tüketmiş sayılacak ve bu orijinal ürünlerin sonradan üçüncü kişiler arasındaki hukukî işlemlere konu olmasına, tasarım yetkisine dayanarak müdahale edemeyecektir.⁵⁵

50 A.g.K., madde 21.

51 A.g.K., madde 22.

52 A.T.'nin 1993 yılında hazırlanan Direktif Tasarısında getirilen bu yaklaşıma, Avrupa Parlamentosu karşı çıkmaktadır. Parlamento, önerisinde 3 yıllık süreyi kaldırmış ve yedek parça üreticisinin veya ithalatçısının tasarım hakkı sahibine her hal ve kârda *bedel* ödemesini öngörmektedir. Bkz. O.J.C. 287, 30.10.1995, sh. 159.

53 A.g.K., madde 23.

54 A.g.K., madde 24.

55 Fikrî ve Sinaî Haklarda Hakkın Tüketilmesi kavramı için bkz. ARIKAN, A. Saadet: Fikrî ve Sinaî Haklarda Hakkın Tüketilmesi: AB ve Türkiye, İKV Dergisi, Nisan-Mayıs 1996.

2- 5846 SAYILI FSEK

FSEK'da istisna (sınırlandırma) maddelerinin sayısı oldukça fazladır. Ancak bunlardan dört tanesi bu Kanun'un kapsamına giren tasarımları yakından ilgilendirmektedir.

A- İktibas Hali⁵⁶

Kanun, alenilemiş güzel sanat eserlerinin, bilimsel amaçlarla ilim eserlerine alınmasını veya ders ve ilmî konferanslarda gösterilmesini hak sahibinin yetkilerinin ihlali saymamaktadır.

B- Şahsî Kullanım⁵⁷

Güzel sanat eserlerinin şahsen kullanım için çoğaltılması, hak sahibinin yasal çıkarlarına zarar vermemek ve eserden normal yararlanmaya aykırı olmamak kaydı ile, tasarım hakkının ihlali sayılmayacaktır.

C- Teşhir⁵⁸

Umumî yol ve meydanlardaki güzel sanat eserlerinin fotoğraf ve resim ile çoğaltılması ve yayın organları ile yayını ihlal sayılmamış, mimarlık eserlerinde bunun sadece dış şekle münhasır olduğu vurgulanmıştır. Açık arttırma ile satılacak eserlerin, katalog ile kılavuzlarda bastırılması yayma hakkının ihlali olarak görülmemiştir.

B- Hakkın Tüketilmesi⁵⁹

Kanun bu ilkeyi, Kararname'de olduğu gibi ülke içindeki ilk satış açısından kabul etmiştir.

VI- KORUMA SÜRESİ

Tasarım ile ilgili Kararname ve FSEK arasındaki en önemli farklılık koruma süresinden kaynaklanmaktadır.

56 FSEK., madde 35/3 ve 4. bendler

57 FSEK., madde 38.

58 FSEK., madde 40.

59 FSEK., 23/2.

1- 554 SAYILI KHK

554 sayılı KHK tescil edilen tasarımların her beş yılda bir yenilenme kaydı ile toplam 25 yıl korunmasını öngörmektedir.⁶⁰

2- 5846 SAYILI FSEK

5846 sayılı FSEK, el işi ve küçük sanat eseri sayılan türden tasarımları aleniyet tarihinden itibaren 70 yıl korurken⁶¹ Kanun'un 4. maddesine giren tasarımları ve 2/3. maddede sayılan plân ve çizimleri, yazarın yaşam süresine ilaveten 70 yıl korumaktadır.⁶²

VII- HÜKÜMSÜZLÜK HALLERİ

1- 554 SAYILI KHK

Kararname, koruma şartlarının bulunmamasını, gerçek hak sahibinden başkası adına tescil yapılmış olmasını ve sonradan kamuya açıklanan bir tasarımın başvuru tarihinin, iptali istenen tescilli tasarımdan önce olmasını hükümsüzlük nedenleri arasında saymıştır.⁶³

2- 5846 SAYILI FSEK

Kanun'da bir eserin hükümsüz sayılması ile ilgili özel bir madde bulunmamaktadır. Ancak Kanun'un 1. maddesindeki koşulları taşımayan, yani Kanun'da sayılan **eser** türlerinden birine girmeyen ve orijinal olmayan (yaratıcısının özelliklerini taşımayan) tasarımların korunamayacağı son derece açıktır.

VIII- KORUMA ARAÇLARI

Koruma araçları, hakkı ihlâl edilen veya ihlâl tehlikesi ile karşılaşan tasarım hakkı sahibinin başvurabileceği yasal yolları ifade etmekte olup; hukuk ve ceza davaları ile gümrüklerde yararlanılacak idarî tedbirler olmak üzere üç grupta toplanabilir.

60 554 sayılı KHK, madde 12.

61 FSEK., madde 29.

62 FSEK., madde 27.

63 A.g.K., madde 43. Koruma şartları ve hak sahipliği açısından bkz. yukarda sh. 3 ve sh. 4'deki açıklamalar.

1- 554 SAYILI KHK

A- Hukuk Davaları⁶⁴

Hak sahibi, açacağı hukuk davalarında, fiilin tecavüz olup olmadığının tesbitini, müdahalenin önlenmesini, kusur halinde tazminat ve yoksun kalınan kazancın ödenmesini, ihlâl sonucu üretilen veya ithal edilen ürünlere ve bunların üretiminde doğrudan kullanılan araçlara el konulmasını, şekillerinin değiştirilmesini veya imhasını isteyebilir.

Kararname, ihtiyatî tedbirler açısından Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanunu'na atıfta bulunmuştur.⁶⁵

Bu davaların açılabilmesi için tasarımların yayımlanmış olması gerekmektedir. Ancak ihlâl eden, başvuru ve kapsamından haberdar ise veya kötü niyetli ise bu şart aranmaksızın da sözü edilen davalar açılabilir.⁶⁶

B- Ceza Davaları⁶⁷

4128 sayılı Kanun'la, ihlâlin ağırlık derecesine göre üç grup suç ve yaptırım öngörülmüştür :

a- Birinci Derecede İhlâl Suçları ve Yaptırım

- İzinsiz şekilde tasarımın aynısını veya benzerini kullanmak,
- Lisans sözleşmelerine aykırılık,
- Yukarıdaki suçlara iştirak, teşvik, kolaylaştırma,
- Tecavüz eden ürünü nereden ve nasıl aldığını bildirmemek,
- Gasp.

Tüm bunları kasden işleyen kişi 2 yıldan 4 yıla kadar hapis ve 600 milyon liradan bir milyar liraya kadar para cezası ve bir yıldan az olmamak üzere iş yeri kapatma ve aynı süre ticaretten men yaptırımı ile karşılaşacaktır.

64 554 sayılı KHK, madde 49.

65 Kararnamenin 64/c maddesinde, ihtiyatî tedbirlerle ilgili teminatın davalı tarafından yatırılacağı izlenimini yaratan bir ifade şekli kullanılmıştır. Kararnamenin bu konuda KHK'na atıfta bulunması ve sözü edilen Kanun'un 110. maddesinin ihtiyatî tedbir taleplerinde teminatın davacı tarafından yatırılacağını öngörmesi karşısında, 64/c maddesinin de bu yönde yorumlanmasını gerektirmektedir.

66 A.g.K., madde 48/2.

67 554 sayılı KHK'ye 4128 sayılı Kanun'un 3. maddesi ile eklenen 48/a maddesi.

b- İkinci Derecede İhlâl Suçları ve Yaptırım

- Hiçbir şekilde yetki verilmediği halde lisans ve devir işlemleri yapanlar,
- Hukuken korunan bir tasarım olmadığı halde, bu izlenimi yaratacak işaretleri ürün ve ambalaj üzerinde, ticarî evraklarda, ilân ve reklamlarda kullanmak.

Bu ihlâl hallerinde fail, 2 yıldan 3 yıla kadar hapis ve 600 milyon liradan 1 milyar liraya kadar para cezası ile karşılaşacaktır.

c- Üçüncü Derecede İhlâl Suçları ve Yaptırım

- Tasarım hakkı sahibinin kimliği konusunda Enstitüye karşı gerçeğe aykırı bildirimde bulunmak,
- Tasarım koruması olduğunu belirten işareti yetkisi olmadan kaldırmak,
- Kendini haksız olarak başvuru ve belge sahibi olarak göstermek.

Bu ihlâl hallerinde ise 1 yıldan 2 yıla kadar hapis ve 300 milyon liradan 600 milyon liraya kadar para cezası öngörülmüştür.

C- Zamanaşımı

Kararname, hukuk davaları açısından Borçlar Kanunu'na atıfta bulunmuştur.⁶⁸ Hukuk davası açılmasını gerektiren haller genellikle haksız fiil türünden olduğundan, B.K.'nin 60. maddesi gereğince zamanaşımı, zarar ve failin (sorumlu kişinin) öğrenilmesinden itibaren 1 yıl ve her hal ve kârda 10 yıl içinde dolacaktır.

Ceza davalarının ise fiil ve failden haberdar olma anından itibaren 2 yıl içinde açılması gerekmektedir.⁶⁹

D- Takip Usulü⁷⁰

Kararname'de 4128 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikte ceza takibi şikâyete bağlı tutulmuştur.

Şikâyet hakkı sahipleri ise :

- Hak sahibi,
- İkinci ve Üçüncü Derece İhlâllerde Türk Patent Enstitüsü,

68 554 sayılı KHK., madde 57.

69 A.g.K., madde 48/A. 4110 sayılı Kanun Tasarısında 1 yıl olarak öngörülen bu süre, Parlamentoda gerekçe gösterilmeksizin 2 yıla çıkarılmıştır.

70 A.g.K., madde 48/A.

– Kimlik bildirimine aykırılık ile yetkisiz şekilde tasarım işaretinin ürün, ambalaj, ticarî evrak, ilan ve reklamlarda kullanılması halinde Sanayi ve Ticaret Odaları ile Tüketiciler Dernekleridir.

Kararname'ye 4128 sayılı Kanun'la eklenen maddede ayrıca, CMUK'nun 344/1-8. bendi değiştirilerek, bu suçların şahsî dava yolu takibi imkânı ortadan kaldırılmıştır. Bunun pratik sonucu, şikâyet dilekçesi üzerine savcının, kamu yararı irdelemesi yapmadan, bunu kanunen bir kamu davası olarak algılamak ve iddianame düzenlemek durumunda olmasındadır.

E- Gümrüklerdeki İdarî Tedbirler⁷¹

Kararname, aynının üretilmesi yolu ile taklit edilen tasarım konusu malların ithalat ve ihracatı sırasında, hak sahibinin talebi üzerine, gümrük idaresinin geçici olarak bu malları durdurma yetkisi olduğunu belirtmiştir. Konu Gümrük Kanunu'nun 21. maddesinde değişiklik yapan ve 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe giren 564 sayılı KHK ile düzenlenmiş bulunmaktadır.⁷² Buna göre, Gümrük İdaresi'nin durdurma kararının tebliğinden itibaren 10 gün içinde dava açılmaz veya tedbir kararı alınmaz ise durdurma kararı ortadan kalkacaktır.⁷³

2- 5846 SAYILI FSEK

A- Hukuk Davaları

Kanun hak sahibinin, tecavüzün kaldırılması⁷⁴, önlenmesi⁷⁵ ve Tazminat⁷⁶ davaları açılabileceğini ve ihtiyatî tedbir talebinde⁷⁷ bulunabileceğini öngörmüştür.

71 A.g.K., madde 66.

72 Bkz. 1615 Sayılı Gümrük Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 564 sayılı KHK, madde 4.

73 Uygulama açısından bkz. Gümrük Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, 29.12.1995 gün ve 22508 sayılı R.G.

74 FSEK., madde 66. Bu dava, manevî haklara tecavüz halinde Kanun'un 67; malî haklara tecavüz halinde ise Kanun'un 68. maddesindeki şartlara tabidir.

75 FSEK., madde 69.

76 FSEK., madde 70.

77 FSEK., madde 77.

B- Ceza Davaları

a- Manevî ve Malî Haklara Tecavüz⁷⁸

FSEK, yukarıda belirtilen⁷⁹ manevî ve malî haklara tecavüz halinde 3 aydan 1 yıla kadar hapis ve 300 milyon liradan 600 milyon liraya kadar para cezası öngörmektedir.

b- Diğer Suçlar⁸⁰

- Haksız çoğaltıldığını veya satışa çıkarıldığını bildiği nüshaları satmak veya herhangi bir suretle yararlanmak,
- Kendisine ait olmayan bir malî yetkiyi devretmek, rehin vermek veya herhangi bir tasarrufa konu yapmak,
- Yetki aşarak fazla nüsha çoğaltmak,
- Haksız biçimde çoğaltıldığını bildiği nüshaları ticarî amaçla elde bulundurmamak

hallerinde Kanun, 3 aydan 3 yıla kadar hapis ve 300 milyon liradan 600 milyon liraya kadar para cezası öngörmüştür.

Ayrıca tüm bu ihlâl durumlarında Kanun zapt, müsadere ve imha yaptırımını ve hükmün ilanını da vurgulamıştır.⁸¹

C- Takip Usulü

FSEK, Kararname'de olduğu gibi yukarıdaki suçlardan dolayı kovuşturmayı şikâyete tabi tutmuştur.⁸² Bu Kanuna tabi tasarımlardan şikâyet hakkı sadece hak sahibine tanınmıştır.

Kanun, CMUK'nun 344/1-8. maddesini değiştirmedikten, savcının kamu yararı görmemesi halinde davacı davasını, şahsî dava olarak açmak durumundadır.

D- Zamanaşımı

Hukuk Davalarının tâbi olacağı zamanaşımı süresi hakkında Kanun'da özel bir hüküm bulunmadığından burada da BK'nun 60. maddesi uygulanacaktır.

78 FSEK., madde 71 ve 72.

79 Bkz. yukarıda IV. Bölüm.

80 FSEK., madde 73.

81 FSEK., madde 79 ve 78.

82 FSEK., madde 75.

Ceza Davalarında ise bu süre fiilin icrasından itibaren bir yıl olarak belirlenmiştir.⁸³

E- Malî Hakların İzinsiz Kullanımı Halinde Tedbirler

FSEK 81. maddesinde⁸⁴ malî hakların izinsiz kullanımı halinde hak sahibi veya meslek birliğine, tecavüz yerindeki Cumhuriyet Başsavcısına başvurarak, onun aracılığı ile yetkili yargıçtan usulsüz çoğaltılan nüshaların toplatılması ve araçların mühürlenmesini talep etme yetkisi tanımıştır.

Hatta gecikmesinde sakınca olan hallerde Cumhuriyet Başsavcısı, üç gün içinde yetkili yargıcın onayına sunmak üzere, toplama ve mühürleme kararını bizzat kendisi verebilecektir.

Kanun, toplatma ve mühürleme konusunda hak sahibinin Cumhuriyet Başsavcısına fiil ve faili öğrenmeden itibaren 6 ay içinde başvurmasını öngörmektedir.

F- Gümrüklerdeki İdarî Tedbirler

FSEK, bu konuda özel bir hüküm taşımamaktadır. Bu Kanun kapsamına giren ürünler ile ilgili olarak gümrüklerde uygulanacak geçici olarak durdurma imkânı, 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun 21. maddesinde değişiklik yapan 564 sayılı KHK'nin 4. maddesi ile düzenlenmiştir.⁸⁵

IX- GÖREVLİ MAHKEME

1- 554 Sayılı KHK

554 sayılı KHK, Türk Patent Enstitüsü'nün işlemlerine karşı açılacak davalar da dahil olmak üzere Kararnameden doğan bütün uyuşmazlıkların İhtisas Mahkemelerinde görülmesini öngörmektedir.⁸⁶

83 FSEK., madde 75. Malî hakların izinsiz kullanımı halinde çoğaltılan nüshaların toplatılması ve mühürlenmesi talebi ile ilgili zamanaşımı açısından bkz. aşağıda E bendindeki açıklamalar.

84 Anılan madde Kanun'un *Komşu Haklar* ile ilgili kısmında düzenlenmekle birlikte, madde metninde, hem komşu hak sahiplerinden hem de fikir ve sanat eseri sahiplerinden bahsedildiğinden yukardaki tarzda yorum yapma zorunluluğu doğmuştur.

85 Bkz. yukarda 564 sayılı KHK ile ilgili açıklamalar, Bölüm VIII. 1. E.

86 A.g.K., madde 58. Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu 13.7.1995 tarihli kararı ile Ticaret Mahkemesi bulunmayan yerlerde bu yetkiyi Asliye Mahkemelerine; bulunan yerlerde ise Ticaret Mahkemelerine vermiştir. Kurul, bu mahkemelerin birden ziyade olması halinde Asliye Mahkemelerinden 1 veya 3 no'lu olanına bu yetkiyi verirken, Ticaret Mahkemeleri açısından aynı ilkeyi uygulamamış ve dava dağılımında kur'a ilkesinin sürdürülmesine neden olmuştur.

2- 5846 Sayılı FSEK

5846 sayılı FSEK ise böyle bir ihtisas mahkemesi önermemiş ve bu Kanun'la ilgili olarak doğacak uyuşmazlıkların Asliye Mahkemelerinde görüleceğini vurgulamıştır.⁸⁷

SONUÇ

Her iki mevzuatın kapsamına giren bir tasarım açısından FSEK :

- Tescilsiz (masrafsız),
- + daha uzun süreli (70 yıl),
- + orijinalliği yeterli gören,
- + izinsiz çoğaltılan tasarımların, davadan önce toplatılması ve araçların mühürlenmesi açısından 554 sayılı KHK'ye nazaran avantajlı hükümler taşıırken;
- Güzel sanat eseri türündeki tasarımlarda **estetik** niteliğin aranması,
- + Birden fazla kişi tarafından yaratılan tasarımlarda iştirak halinde hareket zorunluluğunun bulunması,
- + Üniversite öğretim üyelerinin yarattıkları tasarımlarda hak sahipliği açısından açık bir karinenin lehlerine öngörülmemiş olması,
- + Cezaî yaptırımların süre ve miktar açısından 554 sayılı KHK'ye göre daha kısa ve az olması,
- + Ceza davası açısından zamanaşımının daha kısa olması,
- + Ceza davasında savcının kamu davası açarak davayı takibinin olayda kamu yararı görmesine bağlı tutulması,
- + Her ne kadar Gümrük Kanunu'nun 21. maddesinde, FSEK kapsamına giren tasarım sahiplerinin de ihlallere karşı gümrüklerde geçici olarak durdurma hükümlerinden yararlanacağı vurgulanmışsa da, bunun ayrıca FSEK'nunda belirtilmemiş olması⁸⁸ 554 sayılı KHK'ye nazaran birer dezavantaj oluşturmaktadır.

Tasarım hakkı sahibi avantaj ve dezavantajları değerlendirerek tercih yapmalıdır. Unutulmamalıdır ki, her iki mevzuat çerçevesinde korunabilecek nitelikte bir

87 FSEK., madde 76.

88 FSEK'nunda bu hususun belirtilmesi hak sahipleri açısından açıklık sağlayacaktır.

tasarım⁸⁹ eğer tescil edilmezse 554 sayılı KHK'nin imkânlarından hiçbir zaman yararlanamaz. Oysa bu tasarımın tescil edilmiş olması, aynı tasarımın FSEK çerçevesinde ilim veya edebiyat eseri (madde 2/3) ya da güzel sanat eseri (madde 4) sayılmasına engel olmayacaktır,⁹⁰ dolayısı ile tasarım hakkı sahibi isterse, kendisine KHK yerine FSEK'nun uygulanmasını talep edebilecektir.

Hak sahibinin dikkat etmesi gereken yukardaki özelliklerin yanı sıra, FSEK'nunda yapılması muhtemel bir değişiklikte, hem Kanun'un kendi içindeki tutarlılığı hem de 554 sayılı KHK ile paralellik arzemesi açısından aşağıdaki hususların dikkate alınmasının yerinde olacağı düşünülmektedir :

– FSEK 2/3 ve 4. maddesinde kullanılan tasarım kavramı 554 sayılı KHK, TRIPs Anlaşması ve AB'nin bu konudaki tasarılarında kullanılan tasarım kavramı dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir.

– FSEK'nun 22. maddesi gözden geçirilerek, plân ve krokilerinin uygulanması yolu ile çoğaltma hakkının ihlâli halinin, eskiden olduğu gibi tüm güzel sanat eserlerinin plân ve krokilerine teşmili yerinde olacaktır.

– Eser sahibinin izni ile yurtdışında çoğaltılan nüshaların Türkiye'ye getirilmesi halinde yayma ve faydalanma yetkisini düzenleyen 23/1. maddesi, hakkın tüketilmesi ilkesinin ülke içinde benimsenmiş olması kuralı da dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir.

– FSEK'nun 75. maddesinde anılan zamanaşımı süresi fiil ve failden haberdar olma anından başlatılmalıdır.⁹¹

– CMUK'nun 344/1-8. maddesi, FSEK açısından da değiştirilmeli ve şikâyet üzerine savcı harekete geçmelidir.

– Gümrüklerde geçici durdurma yetkisi FSEK'nunda da vurgulanmalıdır.

– FSEK'nun 76. maddesi değiştirilerek, uyuşmazlıklar konusunda yetki ihtisas mahkemelerine verilmelidir.

89 FSEK 2/3 veya 4. maddesine giren bir tasarımın aynı zamanda yeni ve ayırt edici özellikte olması bu niteliğe bir örnektir.

90 Bkz. Madde 4 / son paragraf.

91 Bu arada, 554 sayılı KHK'nin aynı konuyu düzenleyen 48/A maddesindeki 2. yıllık zamanaşımı süresinin de, FSEK ile uyum sağlanması açısından 1 yıla indirilmesi yerinde olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- ARIKAN, A. Saadet : Sınâî Tasarımlar, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Dergisi, Haziran 1994, C. XVII, sh. 70-113.
- ARIKAN, A. Saadet : Fikrî ve Sınâî Haklarda Hakkın Tüketilmesi; AB ve Türkiye, İKV Dergisi, Nisan-Mayıs 1996, sh. 1-37.
- CERİNA, Paolo : The Originality Requirement in the Protection of Databases in Europe and the United States, IIC, vol. 24, No. 5, 1993, sh. 479-601.
- DWORKIN, G-TAYLOR, R.D. : Blackstone's Guide to the Copyright, Design and Patents Act 1988, The Law of Copyright and Related Rights, London 1990.
- EUROPEAN COMMISSION : Proposal for a Regulation on the Community Design, COM (93) 342 final.
- EUROPEAN COMMISSION : Proposal for a Directive on the Legal Protection of Designs, COM (93) 344 final.
- EUROPEAN PARLIAMENT : Legal Protection of Designs, Text Adopted by the European Parliament (first reading), O.J.C 287, 30.10.1995, sh. 157-161.
- PHILLIPS, J.-FIRTH, A. : Introduction to Intellectual Property, London, Dublin, Edinburgh 1990.
- MILLER, Arthur, R.-
DAVIS, Michael, H : Intellectual Property, Patents, Trademarks and Copyright in a Nutshell, West Publishing Company, 1990.

